

1990'li yıllarda pozitivist düşüncenin etkisiyle bakış açıları değişti. Nörobiyoloji, felsefe, kuantum fiziği gibi birçok bilimsel alanda bilinç konusu adeta "ilgi odağı" haline geldi. Bilimin belli alanlarında artık olgunluk aşamasını da geçen birçok bilimadamı tarafından, tartışılan iddialı kitaplar yayımlanmaya başlandı. Bunlar arasında göze çarpanlar, İngiliz matematikçi ve kara deliklerin yapısı üzerinde önemli keşifleri olan Roger Penrose, DNA'nın moleküler yapısının keşfi nedeniyle 1962'te Nobel ödülü alan biyofizikçi Francis Crick, sinaptik ileti üzerine olan çalışmaları nedeniyle 1963'de Nobel ödülü alan nörofizyolog John Carew Eccles (1989), 1972'de Nobel ödülü alan biyokimyacı Gerald Edelman (1989), holografik beyin-bilinç teorilerini oluşturan Nobel ödüllü fizikçi David Bohm (1917-1992), nörofizyolog Karl Pribram sayılabilir. Kendi alanlarında bilime yenilikler getiren bu kişilerin, kendi alanlarının dışında (!) bilinç konusunda halen tartışılan fikirler öne sürdüler.

Bunlar birçok kişi için akademik kariyerlerinin sonunda [1] yolun başlangıcını gösteren fikirlerdi. Roger Penrose, bilince kuantum fiziğinin yanıt verip veremeyeceği ve algoritmalarla çalışan bilgisayarla modellenip modellenemeyeceği sorusuna yanıt aradı. Crick ise beyinde algılamının önemli bir parçası olan görsel sistemden yola çıkarak bilinci değerlendirdi. David Bohm ve Karl Pribram, holografik teorilerin bilinçle uyumlu açıklamalarını ortaya koydu. Bahsedilen biliminsanları bilinç üzerine düşünme ve fikir üretmeyle akademik kariyerlerinin başlangıcında değil, kariyerlerinin sonunda, adeta "e
rmışlık dönemlerinde" ilgilenmeye başladılar. Yine aynı yıllarda, belki bu akımdan etkilenecek bilinç üzerine akademik dergiler yayımlanmaya başlandı (*Journal of Consciousness Studies, Consciousness and Cognition, Brain and Mind, Behavioral and Brain Sciences, The Journal of Mind and Behavior, Psyche, NeuroQuantology*) ve onlarca yeni akademik kitap listeye eklendi. Son yıllarda bilinç üzerine birçok disiplinin bir araya gelmesi ile sempozyumlar yapılmaya başlandı. Sinir bilimleri ile ilgili yayın yapan önemli dergilerde bu konuyla ilgili ayrıntılı makaleler yayımlanmaya başlandı . Bu sadece sinir bilimleri içeren dergilerle de sınırlı kalmayarak fizik alanındaki önemli dergilere de konu oldu; t artışılmaya başlandı. Daha önceki gelenek devam etti ve teorisyen sayısı kadar bilinç teorisi ortaya çıkmaya başladı. Buna rağmen, bugün hala " bilinç araştırmasında, anaokulunda kum havuzunda oynayan çocuklar konumundayız. "

Yine son on yılda bilinç konusunu değişik yönlerden inceleyen yüzlerce makale yayımlandı. On yılın sonuna doğru çalışma sayısında logaritmik bir artış oldu. National Library of Medicine, MEDLINE’da, sadece başlıkta “bilinç” içeren (insan çalışmaları, sosyal anlamda bilinç çalışmaları hariç) ve İngilizce yayımlanmış makale sayısı 1970-1979 arası 396 iken, 1980-1990 yılları arasında 475 sayısına ulaşmış ve 1990-2000 yılı arası 709 makaleye çıkmıştır. 2000 yılından sonra ise adeta bir sıçrama yaşanmıştır. Özellikle işlevsel beyin görüntülemeleri manyetik rezonans görüntüleme (fMRG) ve pozitron emisyon tomografisinin (PET) kullanıma girmesi ile çalışmalar daha da hız kazandı. Bilinci ilgilendiren uyku, anestezi, meditasyon, hipnoz, dikkat, bellek, algılama gibi konularda PET çalışması sayısı hızla arttı. 1988-1991 arasında 15, 1992-1995 arasında 70, 1996-1998 arasında 190, 1999-2005 arasında ise 400’e yakın çalışma yapıldı. Bu sayılar bilinç konusuna olan ve artan ilgiyi göstermektedir. 1930 ve 1950’lerle karşılaştırıldığında, bugünkü ilgi müthıştır. 1930-1950 arasında yazılan 8 temel psikoloji metninin 5’inde bilinç başlığına hiç değinilmediği, 3’ünde ise tarihsel bir merak olarak ele alındığı düşünüldüğünde, şu an çok çok iyi noktadayız diyebiliriz.

Doğanın bilinen en karmaşık iki nesnesi, insanın bilişsel süreçleri ve beynidir; daha da karmaşığı, bunların ilişkisidir. Asırlar boyunca beden ve dolayısıyla beyin, doğa bilimleri kapsamında ele alınmış; bu iki öge, canlı varlıkların yapı ve süreçleriyle ilgilenen temel biyolojik bilimlerin, madde ve enerji konularıyla ilgilenen fiziksel bilimlerin, tıp gibi uygulamalı bilimlerin araştırma konusu olmuştur. Zihin ise, canlıların davranışlarıyla ilgilenen davranış bilimlerinin, psikolojinin uğraş konusu olagelmıştır. Gelenekler ve alışkanlık, bu dalların her birinin (biyolojik veya fiziksele karşı davranışsal veya psikolojik) kendi içinde kapalı olarak çalışmasına yol açmıştır. Diğer yandan çağdaş bilim dünyasının kabul ettiği bir husus, mevcut bilim dallarının, tek başlarına; beyni, bilişsel süreçleri ve özellikle de bu iki ögenin ilişkisini anlayabilmede yetersiz kaldığıdır. Aynı veriler beyni incelemenin bütünlük (multidisipliner) bir şekilde ele alınması gerektiğini açıkça göstermektedir. Multidisipliner grubun kapsamına giren dallardan bazıları psikoloji, fizyoloji, biyofizik, biyokimya, nöroloji, işlevsel nöroradyoloji, nöropsikoloji, psikiyatri, ayrıca felsefe, matematik, fizik, istatistik ve elektrik-elektronik, bilgisayar ve biyomedikal mühendisliklerdir. [2]

Bilinç, bugün artık birçok çağdaş biliminsanına göre bilimsel bir nesnedir ve bilimin alanında incelenmelidir. 1990’lardan sonra bu eğilim daha da belirgin hale gelmiştir. [3] 1995’ten sonra kuantum fizikçileri de iyice bilinç konusu içine girdiler ve fizik dergilerinde bilince atıf yapan ya da başlığında bilinç kelimesi bulunan birçok makale yayımlandı. Bu eğilimden dolayı olacak, artık felsefeciler, fizikçiler ve yapay zekacılarca bilinç üzerine kitaplar yazılmakta... İşin garip yönü ise konuya önce el atması gereken nörolog-nörofizyologlardan henüz diğerleri kadar ses çıkmıyor ve kendi kabuklarında incinin olgunlaşmasını bekler gibiler. Ancak felsefe ve psikolojinin söyledikleri de yetersizdir. Felsefeci John Searle *“Felsefe ve psikolojideki çağdaş tartışmaların, bilinçlilik konusunda söyleyebileceği pek bir şey olmaması bir tür rezalettir”*

[4]

derken, sinirbilimcileri unutmuşa benziyor.

[1] Current Awareness: Spotlight on consciuosness. The 1996 Ronnie MacKeith Lecture. Developmental Medicine and Child Neurology 1997;39:54-62.

[2] Karakas S ve Bekçi B. Zihin-beden ilişkilerini ele alan bilim dallarının doğuşu ve gelişimi. NeuroQuantology 2003; 2: 232-265

[3] Dekacour J. An introduction to the biology of consciousness. Neuropsychology 1995;33:1061-1074.

[4] Searle J. Minds, Brains and Science. Harvard University Press. 1984.